

جزوهٔ درسی

اصلاح درختان میوه

(تکمیلی ۲)

(مقطع کارشناسی ارشد)

استاد درس: دکتر فتاحی مقدم
(دانشگاه تهران)

Agrisoft.ir

http://agrisoft.ir

به نام خدا

فهرست عناوین

۸	جلسه ۱
۸	سرفصل‌ها:
۸	پروژه کلاسی مربوط به یک گیاه
۱۰	شناخت ژرم پلاسما
۱۰	روش نگهداری ژرم پلاسما
۱۰	اهداف انتخاب
۱۱	مدیریت نگهداری و جمع آوری ژرم پلاسماها مثل گرده و...
۱۱	۱. بذر
۱۱	۲. قسمت‌های رویشی
۱۲	۳. دانه گرده
۱۲	محدودیت‌های دانه گرده
۱۳	روش‌های جمع آوری دانه گرده
۱۴	جمع آوری دانه گرده
۱۴	الف. استفاده از خاصیت الکترواستاتیکی شیشه و تراشیدن گرده ریخته شده روی آن با تیغ
۱۴	ب. روش دوشیدن
۱۴	ج. روش جمع آوری با ناخن
۱۵	جلسه ۲
۱۵	تلاقی کنترل شده یا هیبریداسیون
۱۵	۱. جمعیت
۱۵	۲. جمعیت‌های F_1, F_2, F_3
۱۶	۳. جمعیت حاصل از backcross
۱۶	تفاوت BC در درختان میوه
۱۷	۴. جمعیت‌های حاصل از تنوع سوماکلونال، کشت گرده و کشت بافت
۱۹	۵. جمعیت‌های تجربی در درختان میوه
۱۹	خصوصیاتی که یک اصلاحگر باید در نظر بگیرد
۲۴	خلاصه درس
۲۵	جلسه ۳
۲۵	تلاقی کنترل شده
۲۵	برای انجام تلاقی کنترل شده چه فاکتورهایی مؤثرند؟
۲۵	۱. سطح انجام تلاقی
۲۵	۲. بیولوژی گل
۲۶	عوامل مؤثر در تلاقی کنترل شده (عوامل محیطی که در تدوین برنامه اصلاحی مهم هستند)
۲۶	۱. دما

۲۶	۲. باران یا مه
۲۷	۳. دمای خورشید
۲۷	۴. باد
۲۷	۳. موقعیت درخت در باغ
۲۸	۱. آوردن شاخه‌ها به شرایط مطلوب
۲۹	۲. در صورت تهیه گرده از باغ
۳۱	درصد تشکیل میوه
۳۱	چگونه، چندبار و چه موقع گرده زده شود؟
۳۱	کیسه محافظ (protect)
۳۲	اتیکت زدن (labeling)
۳۲	رسیدن بذر (seed maturation)
۳۳	جلسه ۴
۳۳	هیبریدهای بین گونه ای
۳۳	پل تلاقی
۳۴	بذر را کی و چگونه برداشت کنیم که به برنامه اصلاحی خللی وارد نشود؟
۳۵	اقداماتی لازم برای کاهش ریسک
۳۶	نگهداری بذور
۳۷	استراتیغیه
۳۷	کوتاه کردن دوره اصلاحی
۳۷	استفاده از گلخانه
۳۹	ارزیابی‌های روز اول
۳۹	برای مقاومت به بیماری ها
۳۹	در مورد سایر صفات
۴۰	ایرادات وارد به ارزیابی مقدماتی
۴۰	گذر از مرحله نونهالی
۴۰	۱. استفاده از رشد پیوسته در شرایط گلخانه
۴۰	۲. هرس حداقل
۴۱	۳. topworking
۴۱	۴. پایه پاکوتاه کننده
۴۱	۵. سایر اقدامات
۴۱	ارزیابی غیر مستقیم
۴۴	جلسه ۵
۴۴	منحنی‌ها و اشکال انجام کار اصلاح
۴۷	ارزیابی روی Nut
۴۷	مرحله طرح مکان در زمان
۴۷	مرحله طرح

۴۷	تفاوت هایی از اصلاح سنتی (تلاقی) و اصلاح مولکولی
۴۸	جایگاه اصلاح مولکولی در برنامه‌های اصلاحی چیست؟
۴۹	پاسخ به انتخاب
۴۹	سرعت
۴۹	هزینه
۴۹	مقدار (rate)
۵۰	وراثت پذیری
۵۰	ارزیابی تعدادی از جمعیت + والدین
۵۲	جلسه ۶
۵۲	محاسبه وراثت پذیری
۵۳	تخمین وراثت پذیری
۵۳	روش ۱. تجزیه واریانس
۵۴	روش ۲. تجزیه میانگین نسل‌ها
۵۶	روش ۳. افزایش میانگین جمعیت
۵۷	روش ۴. برآزش خط رگرسیون نتاج به والدین
۶۳	جلسه ۷
۶۳	ناسازگاری درختان میوه
۶۳	مکانیسم ناسازگاری‌ها
۶۳	مکانیسم RNase
۶۴	طبقه بندی ال‌های S
۶۸	راههای برخورد با مشکل ناسازگاری اسپوروفیتیک
۶۸	ژنوتیپ‌های حامل S _F
۶۸	نحوی تولید S _F هموزیگوس
۶۹	انتخاب والد در سازگاری
۶۹	روش‌های شناسایی ناسازگاری کدامند؟
۷۱	جلسه ۸
۷۱	اصلاح بادام (Prunus dulcis)
۷۱	سیستم کشت
۷۲	ارقام
۷۲	علت تلخی بادام
۷۲	۱. ژنتیکی
۷۲	۲. اثر دانه‌گرده
۷۳	خودسازگاری
۷۳	نوع مغز (shell types):
۷۴	جلسه ۹

۷۴	اصلاح هلو
۷۴	صفات وابسته
۷۵	توارث ساده در صفات:
۷۵	صفات چندژنی:
۷۵	پایه‌های مقاوم به نماتد در هلو
۷۶	پایه‌های کوتاه در هلو
۷۷	جلسه ۱۰
۷۷	اصلاح آلوها
۷۷	آلوها
۷۸	گرده افشانی در آلو
۷۸	دگرناسازگاری در آلو
۷۹	مراحل برنامه اصلاح
۸۰	هیبرید بین گونه‌ای
۸۰	Drying
۸۰	رسیدن پوست و گوشت
۸۱	اصلاح سیب
۸۲	جلسه ۱۱
۸۲	موتاسیون و ناسازگاری
۸۲	موتاسیون
۸۲	مواد موتاژن
۸۳	موتاژن‌ها
۸۳	انواع فیزیکی
۸۴	موتاژن‌های شیمیایی
۸۴	اتو و تتراپلویدی
۸۵	ناسازگاری
۸۵	نحوه مطالعه و تشخیص ال S
۸۵	۱. روش مزرعه‌ای یا bagging
۸۵	۲. tester
۸۶	(۱) تستر در باغ
۸۶	(۲) تستر در آزمایشگاه
۸۷	(۳) تستر قراردادی
۸۸	جلسه ۱۲
۸۸	روش‌های شناسایی ناسازگاری
۹۱	رابطه‌ال‌ها
۹۱	حالت غالبیت
۹۲	همبارزی

۹۳ دسکریپتورها (Descriptors)
۹۳ اطلاعات خواسته شده در دسکریپتورها
۹۳ ۱. اطلاعات جغرافیایی منطقه
۹۳ ۲. اطلاعات خاک
۹۳ ۳. اطلاعات گیاه
۹۵ صفات فنولوژی
۹۵ ۱. فنولوژی سالانه
۹۵ نحوه تبدیل اطلاعات و مشاهدات به اعداد (کمیت)
۹۵ ۱. طبقه بندی صفت
۹۶ ۲. رتبه‌دهی داده‌های پیوسته
۹۶ ۳. داده رتبه‌ای میانگین چند عدد است
۹۶ ۴. داده ۲ تایی
۹۶ ۵. داده‌های پیوسته (continuous)
۹۸ فهرست اصطلاحات

کمی ← بیش از ۳ ژن ← QTL

کیفی ← کنترل ۱-۳ ژن

مقاومت ← Biotic: بیماری، آفت و نماتد و.... abiotic: شوری، خشکی، گرما و سرما و...

سازگاری: توجیه اقتصادی با کیفیت در شرایط خاص (شور + گرم + سرد)

- پیشرفته ملکولی: موتاسیون، کشت بافت سلول، ارگان، پرچم، تخمدان، تخمک ← تکثیر - هیبریداسیون -

ایجاد گیاهان جدید

پلی پلوئیدی ← برای چه منظوری

مولکولی: نقشه‌های ژنتیکی - نقشه‌های لینکاژی - انتقال ژن

صفات خاص	ژن	فنوتیپ
کیفی	۱-۳	در قالب چند فنوتیپ، قابل مشاهده اند: قرمز، سفید، صورتی
کمی	۳ و بیشتر	مستمر ^۱ : اختلاف بین طبقات شبیه منحنی زنگوله‌ای است. افزایش در صفت بصورت پیوسته است که پیوستگی حول و حوش میانگین است.

هر چه خطای معیار^۲ بیشتر باشد، تنوع بیشتر است و کار اصلاحی برای آن مفیدتر خواهد بود.

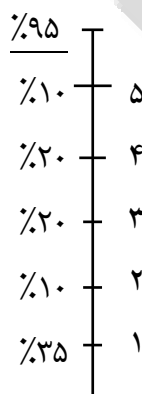
عدد + X

در صفت کیفی: تعداد ژن مؤثر، رابطه ژن‌ها (غالب، مغلوب، ایپستازی و...)

در صفت کمی: به شاخص‌هایی مثل وراثت پذیری و مقوله عددی آن توجه شود و همچنین نحوه برآورد (تخمین^۳)

آن مشخص شود.

QTL^۴: مکان‌های کوچکی که در بیان یک صفت سهم دارند. تعداد QTL مهم است مثل سهم هر QTL.

5 QTL ← ۹۵ درصد سهم در تولید محصول

سهم شماره ۱ که ۳۵ درصد است از بقیه اهمیت بیشتری دارد.

در QTL محل و سهم آنها قابل تشخیص است. محل جایگاه آنها روی کروموزوم هاست.

1. continuous
2. standard error
3. estimation
4. Quantitative Trait Loci

ایجاد F_1 های جدید رخ می دهد و منجر به تجمیع صفات مطلوب است که با استفاده از تلاقی با ژنوتیپ های مطلوب انجام می شود و بعد انتخاب برای صفت یا صفات مطلوب.

۳. جمعیت حاصل از backcross

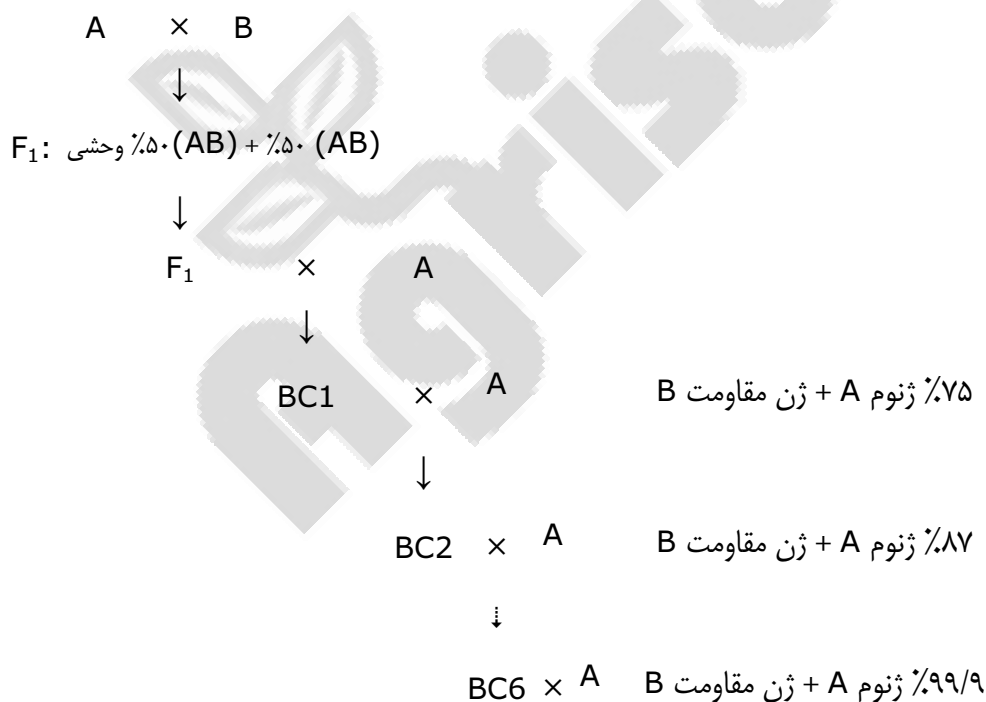
(پس از سری f) backcross می تواند از طریق $F_1 BC$ بوده و یا $F_2 BC$ باشد و تعداد آنها هم می تواند از ۱ تا n باشد که معمولاً $F_1 BC_{123456}$ یا $F_2 BC_{123456}$ است.

در درختان میوه BC داریم اما نوع BC تغییر شکل یافته است و ویژه می باشد. این BC حدود ۳ نسل و گاهی ۴ نسل انجام می شود (کم بودن این ها به خاطر طولانی بودن دوره زایش درختان میوه است).

$F_1 BC_{123}$

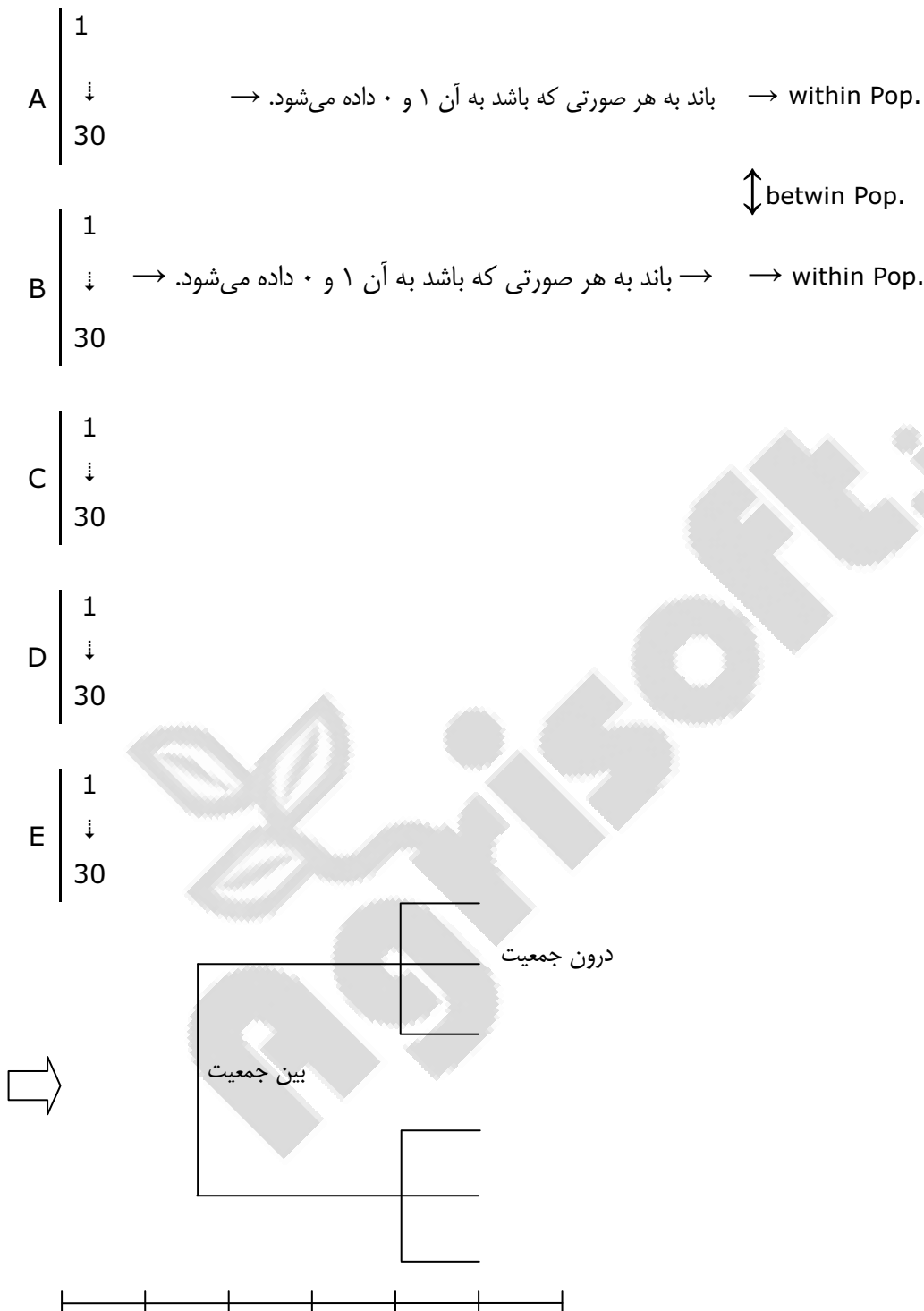
تفاوت BC در درختان میوه

در BC معمولاً یک والد به نام گیرنده A و یکی هم بعنوان دهنده B^1 است. گیرنده، والد مطلوب است که فقط یک مشکل دارد (مقاومت ندارد یا گلدهی به موقع نیست). صفت از والد دهنده گرفته می شود.

اگر B وحشی باشد نصف نتاج وحشی می شود. پس سعی می شود B خیلی دور از والد نباشد. بنابراین دهنده صفت هم ویژگی های مطلوبی دارد؛ اما گاهی مجبوریم در مورد یک صفت خاص از گونه وحشی استفاده شود مثل صفت خودسازگاری بادام که از P.webbii گرفته شده است.

۲. بصورت جمعیتی عمل می‌شود.

۳. از هر کدام ۲ نماینده گرفته می‌شود.

در مورد SSR و AFLP کارها دقیقتر می‌شود.

در SSR انتظام داریم در هر مکان یک باند مشترک داشته باشیم (باند مادری). پس SSR را توجه به حضور

۵۰ درصد ژنوم مادری تنوع بین جمعیتی را بهتر نشان می‌دهد و خاصیت دریابی این ژنها را در نسلها داریم. در

RAPD و AFLP قابل ردیابی نیست.

در صورت تفاوت مراحل نموی گل‌های یک شاخه، عمل اخته کردن طی ۲-۳ روز متوالی انجام می‌شود. در گونه‌های گیاهی spurtype خصوصاً زردآلو عمل اخته کردن احتیاط بیشتری می‌طلبد تا گل‌ها و اسپوره‌های دمگل کوتاه و کوتاه را از بین نبرد. (چون دمگل‌ها کوتاه‌اند و ممکن است اسپور یا گل را بشکنیم)

برای اخته کردن روش‌های مختلفی وجود دارد که در مقالات اشاره می‌شود. در سیب، گلابی و prunusها کافی است یک شکاف شعاعی یا قطری به حلقهٔ گبرگها داده شود (مثل شکستن تخم مرغ از وسط).

در انگور: حذف دستک انتهایی خوشه، حذف گل‌های باز، برداشتن کلاهک، حذف ۵ پرچم با دقت ← چون ممکن است همسطح خامه باشند. خامه و مادگی نباید زخمی شود.

در سیب، گلابی و گیلاس بهتر است مقداری گل‌ها را تنک کنیم ← اگر مثل انگور در یک گل آذین چند گل داشته باشیم، گل‌های اول را حذف کرده و با یک گل کار می‌کنیم و در سیب شاه گل بهتر است.

- اگر زود اخته کنیم باید شاه گل را نگه داریم و بقیه را حذف کنیم.

- اگر دیر اخته کنیم باید شاه گل را حذف کنیم و بقیه را نگه داریم.

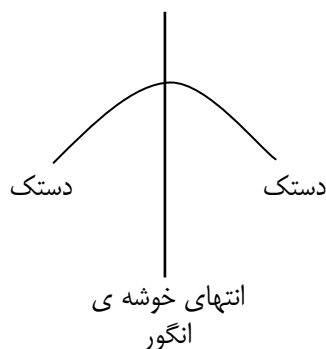

زمان اخته کردن:

- زود ← حذف سایر گل‌ها ← شاه گل سیب را نگه می‌داریم

- میان ← حذف گل‌های قبلی و بعدی ← انگور

- دیر ← حذف گل‌های قبلی ← در سیب اگر دیر بود شاه گل را حذف کرده و گل‌های بعدی را نگه می‌داریم.

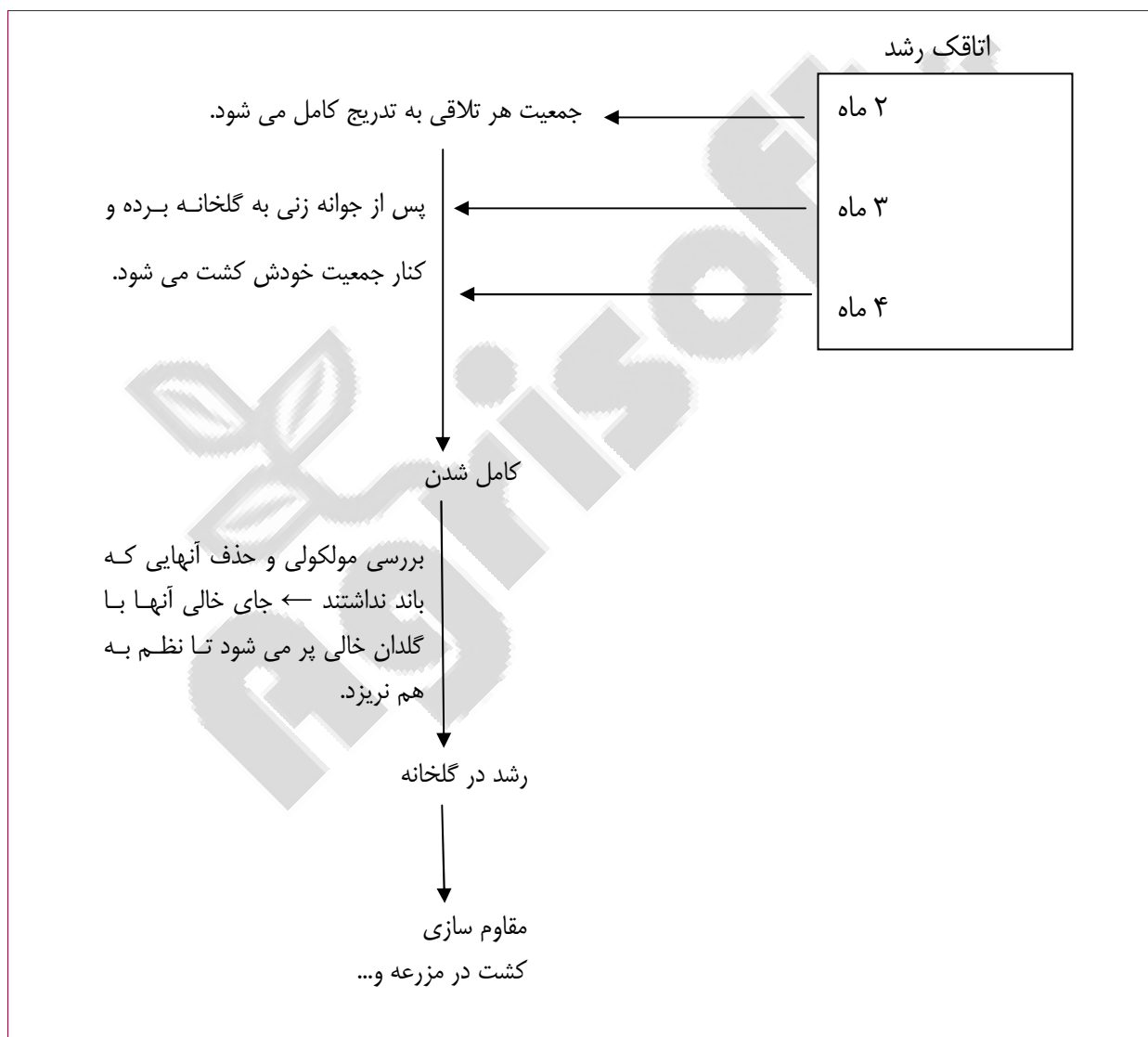
اما اگر ژنوم به هم بریزد و زیاد دستکاری شود (خاموش کردن سایر ژن‌ها) نیاز به چند سال بررسی دارد.

جایگاه اصلاح مولکولی در برنامه‌های اصلاحی چیست؟

هم می‌تواند مستقل باشد و هم می‌تواند وارد اصلاح سنتی شده و کمک کند: انتخاب والد - مکان یابی صفت - شناسایی QTL.

کارهای مولکولی باعث تسهیل و تسریع برنامه‌های اصلاحی سنتی شده است.

گاهی در فندق، جوانه زدن ۴ ماه بطور می‌انجامید. جوانه زنی در فندق از ۲ هفته تا ۴ ماه طول می‌کشد.

در برنامه اصلاح نسل به نسل^۱ پیش می‌روند.

نسل ← نسل ← نسل ← نسل

	df	SS	MS	F
tr-1 کل				
t-1 تیمار ژنوتیپ G			MS _G	
ژنوتیپ E			MS _E	

MS_E بعنوان واریانس محیطی مدنظر است.

واریانس ژنتیکی:

$$\delta^2 = \frac{MS_G - MS_E}{r}$$

r: تکرار

زیاد بودن ژنوتیپ ← افزایش احتمال معنی داری ← افزایش h²

کم بودن تکرار ← کاهش خطا ← افزایش h²

$$h^2 = \frac{\delta_G^2}{\delta_G^2 + \delta_E^2}$$

۲. روش تجزیه میانگین نسل‌ها

عمدتاً برای گیاهانی که لاین خالص دارند قابل استفاده است و ساده‌ترین حالت اینکده:

line A × line B

↓

F₁

↓

F₂

از نظر تئوری چون A و B لاین است، انتظار این است که همه افراد F₁ شبیه به هم و بدون واریانس (δ=0) باشد.

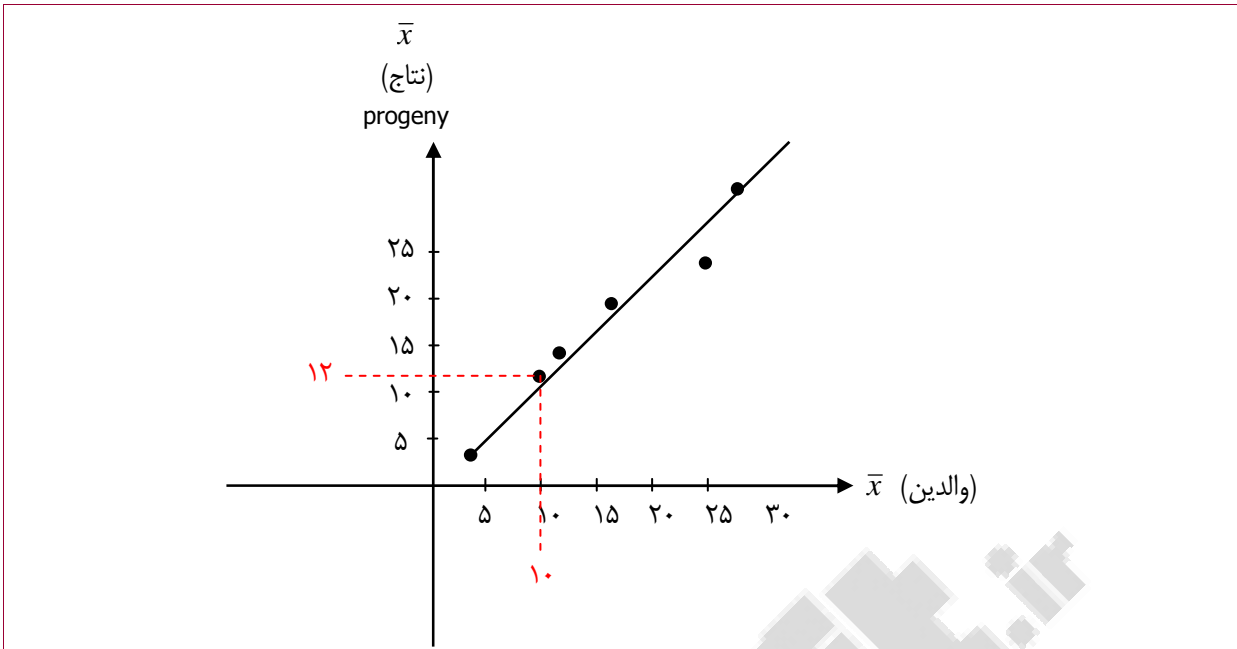
$$\sum (x - \bar{x}_i)^2$$

\bar{x}_i → نزدیک به میانگین

$$x \approx \bar{x}_i \longrightarrow \sum = 0$$

اگر در F₁ که ژنتیک شبیه هم دارند، تفاوت دیده شود، تفاوت ناشی از محیط خواهد بود. بعبارت دیگر واریانس

محیط را نشان می‌دهد.

سؤال. چرا شیب برابر h^2 است؟

جواب. چون اگر با افزایش \bar{x} والدین، جمعیت افزایش یابد پس h^2 بالاست. بنابراین بهترین حالت $\alpha = 45^\circ$ ($h^2 = 100\%$) است.

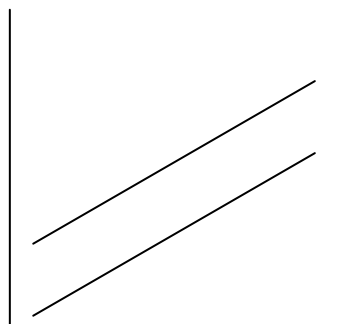
در روش رگرسیون، وراثت پذیری خصوصی تخمین زده می‌شود.

اگر در گیاهان دو پایه (مثلا در مورد صفت خندانی پسته) به علت عدم وجود صفت در پایهٔ نر فقط والد را در نظر بگیریم، اتفاق خاصی نمی‌افتد و نتیجه بدست می‌آید. ← جابجایی در محل خط بوجود می‌آید ولی در شیب خط

اتفاقی رخ نمی‌دهد. $\alpha = h^2$ را نشان می‌دهد.

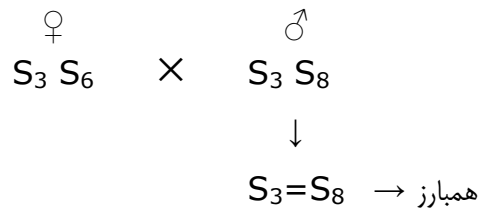
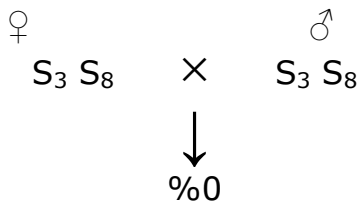
چون مهم این است که افزایش یا کاهش میزان صفت در والدین بصورت افزایش یا کاهش در نتاج دیده شود.

نتاج (progeny)	میانگین والدین	یک والد
۱۵	۱۰	۹
۱۸	۱۲	۱۲
۲۰	۱۵	۱۵

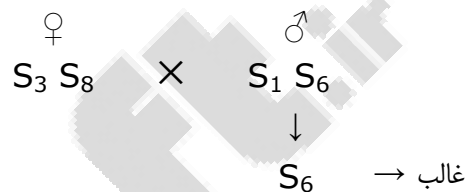
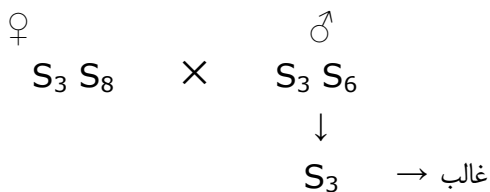

♀ ← سطح کلانه

♂ ← دانه گرده

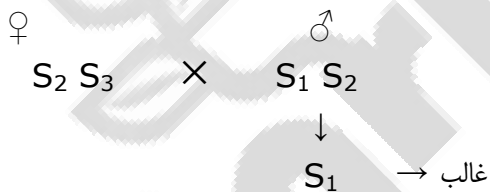

↓
%50

↓
%0

↓
%100

↓
%100

$S_1 S_2, S_1 S_3, S_2 S_2, S_2 S_3$
هموزیگوس

بروز حالت هموزیگوس، خاص اسپوروفیتیک است؛ چون در گامتوفیتیک الل‌ها مستقل...؟؟

این موضوع باعث می‌شود ژنوتیپ هموزیگوس ناسازگار داشته باشیم و این یک مزیت است؛ چون در این حالت

یک الل حضور دارد و احتمال ناسازگاری را کمتر می‌کند. رقم Zeta، $S_1 S_1$ می‌باشد.

پس هر گاه رابطه الل‌ها همباز باشد، رفتن به سمت هموزیگوسیتی مطلوب می‌باشد.

pollen parent

↓ باید سازگار باشند تا تلاقی شوند

seed parent

اصلاح آلوها

prunus ← هسته دارها

تولید جهانی آلوها: چین - امریکا - اروپای شرقی (رومانی - یوگسلاوی) - فرانسه

آلو کم عمق ترین ریشه دارد و مقاوم به رطوبت است ← باعث زودرسی می شود ← حجم تاج مناسب (کوچک)

از نظر مقاومت به رطوبت: بادام < هلو < آلو

برای مناطق با خاک سنگین و مرطوب

آلوها

• پایه *prunus spinosa* ← slow: میوه کوچک نخودی، آبی رنگ و ماندگار

زردآلوی کاذب ← ایتالیا

• *P. cerasifera* ← میروبالان، plum، باریک و خاردار. کوههای قفقاز: وحشی و خوردنی

• خوراکی:

P. divaica

• *P. caspica* ← واریته ایرانیکا در جنوب خزر

• *var. macrocarpa* ← ۱. خوراکی اصلی است؛ ۲. هیبریدی از دیگران است.

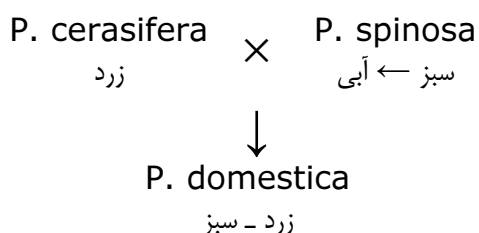
• هیبریدها: ماریانا (تلاقی میروبالان × مانسونیانا) ← تلاقی با سایرین

• تلاقی گونه های وحشی:

- ساختار شاخه و برگ مثل وحشی

- اندازه میوه افزایش می یابد.

اروپایی: *P. domestica* (*P. spinosa* × *P. cerasifera*) ← دو برابر شدن گامت ها

• ژاپنی

در موز سطح پلوئیدی گیاه هم در دوز مؤثر است. مثلا موزهای 2n، 3n و 4n به ترتیب ۴۰، ۳۰ و ۲۰ gray رابرای LD50 تحمل می کنند. در مورد توت فرنگی چون طوقه متراکم است تا ۱۰۰ gray را نیز تحمل می کند. شاخه آلوی ژاپنی تا ۳۰ را تحمل می کند.

افزایش نوع اشعه مؤثر ایجاد موتاسیون.

پس از ایجاد موتاسیون اگر گیاه شناسایی شود، چون از طریق بافت رویشی بوده (vegetative) و چون موتاسیون بوده (mutation) $V_m \leftarrow V_m$ که نسلهای اینها را V_m می نامند.

موتاسیون در بذر در گیاهان دارویی رخ می دهد (اختلاط بذر در دوز مولد \leftarrow افزایش موتاسیون در گیاه حاصله) که مکانیزم ناشناخته دارد.

گستره جهش در زبنتی ها خیلی بالاست. در اطلسی تا ۵۰ نوع رنگ را بوجود آورده اند.

موتازن های شیمیایی

از نظر اسمی متنوع هستند: متیل یا اتیل + سولفات

EMS	اتیل متیل سولفونات
dES	دی اتیل سولفات
EI	اتیل اسمین
ENU	اتیل نیتروز اوره آ ^۲
MNH	متیل نیتروز اوره آ ^۳
colchicine	کلشی سین
Oryzalin	اریزالین

کلشی سین و... به راحتی در قسمت های مریستمی به کار می رود.

کلشی سین و اریزالین \leftarrow بیشتر تغییرات کروموزومی است و با از بین بردن رشته های دوکی، set کروموزومها را معمولا به سمت دابل کردن می برند.

اتو و تتراپلویدی

انگور تتراپلوئید \leftarrow بی دانه

به نظر می رسد تتراپلوئیدی بر ناسازگاری غلبه کند. که در چند خانواده گیاهی جواب داده ولی در گیلان جواب نداده. در حالیکه به نظر می رسد آلبالو حالت 4X گیلان می باشد ولی در اینجا جواب نداده است.

1. ethyl methanesulfonate
2. ethyl-N-nitrosourea
3. N-methyl-N'-nitrosourea

در غیر اختصاصی‌ها ناحیه ثابت دو تا نیست و یکی است. به همین دلیل نیازمند طراحی پرایمر برای نقطه نامعلوم می‌باشد.

SNP

در بادام هم امروزه برای هر ال یک جفت پرایمر طراحی شده است. S_F نیز نسخه‌ای از ال S می‌باشد و مثل S_1 ، S_2 و... یک توالی خاص دارد و مکان ژنی دیگر نمی‌باشد. حتی حذف S نیز نمی‌باشد.

مشکل انتقال ژن S_F : روند کار هدایت شونده نیست و تصادفی می‌باشد. با تلاقی معمولی یا یک تلاقی، خودسازگاری به صورت کامل یا ناقص منتقل می‌شود.

رابطه ال‌ها

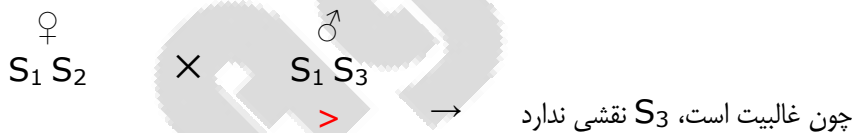
- گامتوفیتیک ← هم بارزی

- اسپوروفیتیک ← غالبیت بین سطوح

• حالت غالبیت

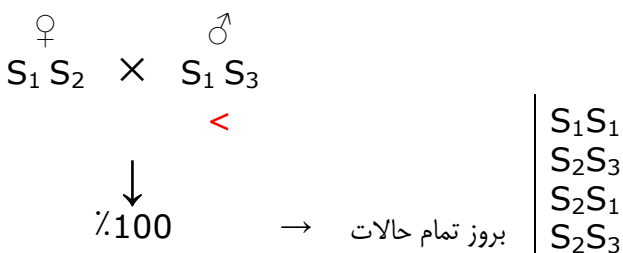
غالبیت و مغلوبیت فقط در دانه گرده است و نه در مادگی.

مثال: در فندق

↓
به خاطر برخورد S_1 با S_1 نتیجه صفر می‌شود

حال اگر:

فهرست اصطلاحات

A

abiotic	9
accesion	74
adult.....	95
AFLP	23
amygdalin	71
Amygdalus	71
aniline blue	86
ANOVA.....	53

B

backcross	3, 16, 90
bag	31
bagging	6, 27, 29, 85, 90
ballon stage.....	29
BC	3, 16, 17, 24
been.....	81
Belle	74
berry	81
betwin Pop.....	23
binary.....	96
Biotic.....	9
blueberry	42
botanic gardens	10
brush.....	31

C

Ca ⁺⁺	63
CaCl ₂	13
cage.....	29
caging.....	27, 29
Chameamygdalus.....	71
cheese clothes	27
Chest nut.....	35
chines cling	74
Citrus.....	25
colchicine	84
conserve.....	88
continuous	7, 96
cross pollination.....	56

D

dauidiana	74
de pollen	27

depression	68
dES	84
Descriptors.....	7, 93
dinamic	10
DMSO.....	85
DNA.....	10, 20, 41, 42, 64, 82, 83, 88, 89
donor	16
Drying	6, 80
dw/dw.....	76

E

eastern filbert blight.....	42
EI	84
Elberta	74
embryo abortion.....	33
embryo rescue.....	33
EMS.....	84
ENU.....	84
ethyl methanesulfonate	84
ethyl-N-nitrosourea	84
Euamygdalus	71

F

family crossing	51
FDA	14
ferganensis	74
field gene bank	10
flank	88, 89
Floridaguard	76
forward	89
Fragness.....	72
fruitset	14
frut set	18
fullmature	32
full-sib	22

G

gas chromatography	57
generation after generation	48
GF	76
GF ₅₇₇	73
GF ₆₇₇	73
girdling.....	41
gray.....	83